

Ko hono teuteu'i ho 'apí ki ha tāfea

**Ko e hā 'a e vai 'uha 'oku tafe
he taimi 'uhá?**

Ko e vai 'uha ko ení 'a ē 'oku tafe 'i tu'a
'i he taimi 'uhá.

'I he lolotonga 'o e taimi to'u vai mo 'oho'uhá, 'oku fakanatula pē 'a e tafe 'a e vai 'uhá 'i he funga 'o e fonuá ki he potu ma'ulalo tahá. 'I he ngaahi 'uha ma'ama'a 'oku fa'a hoko anga mahení, 'oku ne fa'a uesia sī'sī'i pē 'a e kakaí, pe ko e ngaahi 'apí. Ka 'i he taimi 'o ha 'uha lō vai pea fonu ngutungutu 'a e ngaahi tānaki'anga vai 'uhá, pe 'oku poloka ha fakatafenga vai, ko e konga lahi leva 'o e vai ko ia''e hake ki loto fonua 'o fakatupunga tāfea. 'Oku hoko 'a e ngaahi liliu ki natulá ke ne fakatupunga 'a e to e lahi ange 'a e hokohoko tō mo e mālohi 'o e ngaahi 'uha lalahi 'oku tō, ko ia ai, 'oku fiema'u ke tau mateuteu pea mo loto vilitaki 'i he hoko e tāfeaá.

Fekau'aki mo e vai 'uha 'oku tafé

'Oku fakatafe 'a e vai 'uhá ki tahi 'o fou atu 'i he ngaahi konga kelekele 'a e pule'angá pea mo ē 'oku pule'i fakataautahá, 'i he ngaahi fakatafenga vai 'i he funga fonuá pe ko lalo fonua, 'ū paipá, 'i he ngaahi halá pea mo e ngaahi paaká, ngaahi feitu'u fonufonu vaí mo e ngaahi vai toó.

'Oku 'i ai 'a e ngāue ke fai 'e he tokotaha kotoa pē ki hono tokangaekina ke kei ngāue lelei 'a e ngaahi fakatafenga vai 'uhá, ko e 'uhí ke fakasílsíl ha uesia 'e hoko 'i ha tāfea. 'I hono tokanga'i ke tafe lelei 'a e vaí pea malu hono 'alungā' i hotau ngaahi feitu'u nofo'angá, ko 'etau tokoni ia ke tauhi malu hotau fāmili, ngaahi 'apípea mo e komiunití 'i he lolotonga 'o e tō ha ngaahi matangi.

Ko hai 'oku 'a'ana 'a e ngāue ki hono tokanga'i 'a e ngaahi fakatafenga vai 'uhá ?

Ko e ngaahi fakatafenga vai 'uha 'a e pule'anga'oku ngāue'aki 'ia 'e he komiunití kātoa pea tokanga'i 'e he Kosiliō 'o 'Okalani (pe ko e Auckland Transport 'i he ngaahi kolo ki 'utá). 'I he ngaahi tu'unga 'e ni'ihi, 'oku malava ke lele atu 'a e ngaahi fakatafenga vai 'uha 'a e pule'angá 'i ha ngaahi loto 'api pule'i fakataautaha pe lele 'i lalo fonua.

Ko e ngaahi paipa mo e ngaahi fakatafenga vai 'uha 'oku tu'u 'i he ngaahi 'api pule'i fakataautahá, pea fakafehokotaki ki he fakatafenga vai 'uha 'a e Pule'angá, ko e ngaahi fakatafenga vai ia 'a e 'api ko iá. Ko ha ngaahi vai tō 'oku fakatafe ofi ki ha 'api nofo'anga pe tu'u tonu 'i ha 'api 'oku pule'i fakataautaha, 'oku kau mo ia 'i he tokanga'i fakataha mo e fakatafenga vai 'uha 'a e 'api ko iá. Ko e fatongia ia tokotaha 'a'ana e 'apí ke ne tokanga'i 'ene fakatafenga vai 'uhá (Kau ki ai mo e vai tō pea mo ha ngaahi fukahi kelekele 'oku fa'a hake'anga vai 'uha), 'o a'u ki he hoko'anga mei he fakatafenga'anga vai fakataau taha'ki he fakatafenga'anga vai 'a e Pule'anga'.

Ki hono lipooti ha fakatafenga vai 'uha 'oku ngalingali ke fakatupunga ha tāfea, 'o hangē ko e poloka ha fakatafenga vai, fakatafenga vai 'i he funga fonuá pe lalo fonua, ko e la'i ukamea 'oku ne sivi e veve mei he vaí, pe ko ha kole ke fai ha fakatotolo 'i he 'osi ha tāfea pe vai 'uha, telefoni ki he Kosiliō 'o 'Okalani 'i he **09 301 0101**.

Ki he poloka ha paipa pe fakatafenga vai 'uha 'i he ngaahi 'api fakataautahá, fakamolemole 'o telefoni ki ha taha ngāue fakapalama pe ko ha taha 'oku ngāue ki hono tō 'o e ngaahi fakatafenga vaí.

Ko e hā 'a e hala tafenga vai?

Ko e hala tafenga vaí, ko e hala fakanatula ia 'oku tafe atu ai 'a e vaí 'i he fukahi kelekelé. 'I he lolotonga 'o ha 'uha lō vai, 'e malava ke 'asi fakataimi ha tafe'anga vai 'i he fukahi kelekelé, pea hoko ko e vai tō 'oku tafe vave 'aupito.

Ko e hā 'a e feitu'u tāfeá?

Ko e ngaahi feitu'u 'e tāfeá, 'a e ngaahi feitu'u kuo fai ki ai e vavalو 'e kāpui kātoa 'e he vaí, 'i he lolotonga ha 'uha lōvai. 'Oku hoko eni 'i he ngaahi feitu'u ma'ulaló pea mo tu'u ofi ki ha vai tō pe vaitafe, 'o kau ki ai 'a e ngaahi vai tō na'e 'osi fakatoka fuoloa ai ha paipa.

Ko e hā 'a e feitu'u 'oku matangofua ke tāfeá?

Ko e ngaahi feitu'u 'oku matangofua ke tāfeá, 'a ē 'oku tu'u he ngaahi feitu'u ma'ulalo pea 'ikai lava 'a e vai 'uhá ke to e tafe ki tu'a ka e tānaki'anga vai ai pē 'i he lolotonga ha 'uha lōvai, tautefito 'o kapau kuo fonu pea hake pitopito 'a e tānaki'anga vai 'uhá. 'E malava ke hoko fakanatula pe makatu'unga 'i ha ngaahi liliu ki he fonuā'.

‘Ilo‘i ‘a e ngaahi me‘a ‘e fakatupu tāfea kia koē

‘E malava ke faingatāmaki ho ‘api‘i ha tāfea ‘i he ngaahi ‘uhinga ko enī, ‘a ia ‘oku kau ki ai:

- tu‘u ‘i ha talalo mo‘unga ‘oku hake māsila ki ‘olunga pe ko ha ngata‘anga ‘o ha fo‘i hala lele‘anga me‘alele.
- ‘oku tu‘u ‘i ha tafa‘aki (pe ofi) ki ha vai tō pe vaitafe.
- ‘oku tu‘u ‘i ho ‘api‘pe tu‘u ‘o ofi atu ki ai ha feitu‘u tāfea ma‘u pē pe ko ha feitu‘u ‘oku matangofua ke tāfea
- ‘oku ‘i ai ha tafenga vai fakanatula ‘oku lele ho kelekelé, pe ofi ki ai ‘i he taimi ‘uhá.
- ‘oku tu‘u loto kolo ho ‘apí ‘a ia ko e feitu‘u ‘oku lahi funga makamaka fefeka (hange ko e ngaahi la‘i sima pe valitā) ‘oku ‘ikai lava ke nau mimisi ‘a e vai.
- poloka ‘a e tafenga‘anga fakanatula ‘o e vai ‘uhá tupu mei ha ngaahi liliu ki he kelekelé pe ko e ngaahi falé.
- oku tu‘u ‘i he feitu‘u matātahi ‘oku ma‘ulalo.

Vakai‘i ho ‘apí pe ‘oku tu‘u laveangofua ki ha tāfea, ‘i ho‘o vakai ki he mape fakafeitu‘u ‘a e Kosiliō ‘o ‘Okalani ‘i he:

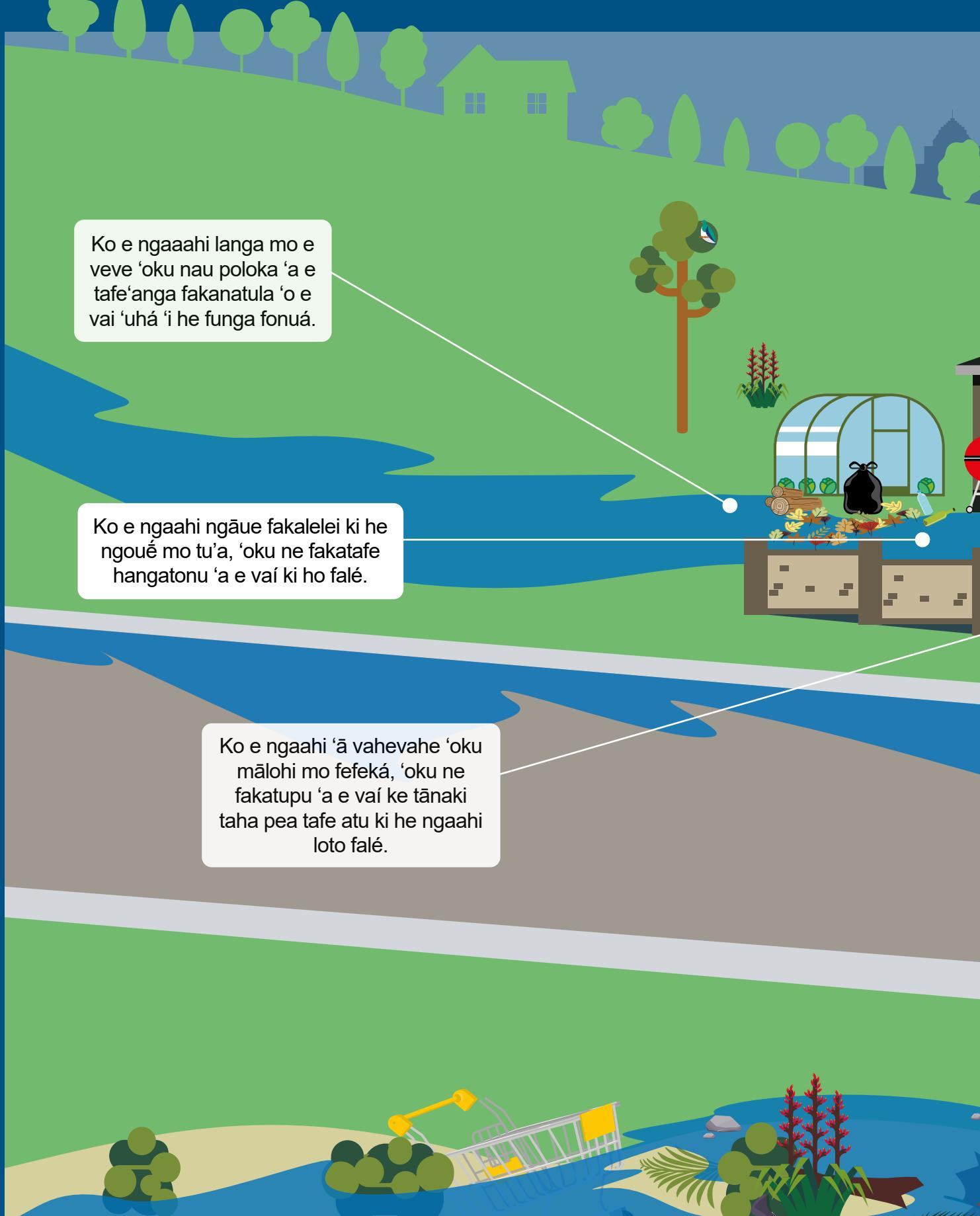
aucklandcouncil.govt.nz/floodviewer

(Kātaki ‘o lau ‘a e fakamatala ‘i he tu‘a pepa ko enī ki he ngaahi fakamatala fekau‘aki mo e mape fakafeitu‘u ki he tafea).

Fanga ki‘i founga ma‘ama‘a ke fakasi‘isi‘i ha maumau ‘i ha tāfea, ‘i he taimi ‘oku ‘amanaki tō mai ai ha matangi

- ‘I he lolotonga ‘o e ‘ikai ke tau pule‘i ‘a e anga ‘o e ‘eá, pea ‘ikai fa‘a lava ma‘u pē ke tau ta‘ofi ha hoko mai ha tāfea, ‘oku ‘i ai ‘a e ngaahi me‘a te ke lava ‘o fai ke teuteu‘i ho fāmilí ki ha tō mai ha matangi pea fakasi‘isi‘i mo ha maumau ‘e hoko ki ho ‘api‘i ha hoko ha tāfea.
- Ko e ngaahi fokotu‘u fakakaukau eni ké ke fai:
- ‘ave ke mama‘o ‘a e ngaahi me‘a ko enī mei ha feitu‘u ‘e lava ke hoko ai ha tāfea: ngaahi me‘alele, ngaahi me‘a ‘oku mahu‘inga kiate koe pea pehē ki he fanga monumanú.
- vakai‘i ‘oku ma‘a ‘a e ngaahi fakatalí mo e ngaahi fakatafenga vaí mei ha ngaahi veve lalahi, ka e lava ‘a e vaí ‘o fakatafe lelei.
- fakama‘a ‘a e veve mo e ngaahi veve lalahi ‘e lava ke tēkina mo e vai tāfea ‘o fakatupunga ai ha poloka.
- ‘i ho falé, tauhi ‘a e ngaahi pepa mahu‘inga mo e ngaahi me‘a ‘oku mahu‘inga kiate koe‘ki ha feitu‘u ‘oku ma‘olunga.
- fakapapau‘i ‘oku ‘ikai ngāue‘aki ‘a e ngaahi feitu‘u ‘oku malava ke tāfeā, ‘o hangē ko e ngaahi falekā mo ha ngaahi loki ‘oku langa ki lalo fonua.
- ke ‘i ai hao ki‘i kato ki ha taimi hola fakavavevave ‘i ha fakatamaki, pea mo ha palani fakatu‘upakē ‘o kau ai ho‘o fanga monumanu ohí, ko e tokateu pē na‘a ke fiema‘u. Vakai ki ha ngaahi toe fakamatala fakaikiiki ‘i he getready.govt.nz.
- lipooti ki he Kosiliō ha fakatafenga vai ‘a e pule‘angá ‘oku ke sio ‘oku poloka (‘i he ve‘ehala) ‘i he telefoni **09 301 0101**

Ko e ngaahi palopalema ‘oku vai ‘oku tafe he taimi ‘uhá

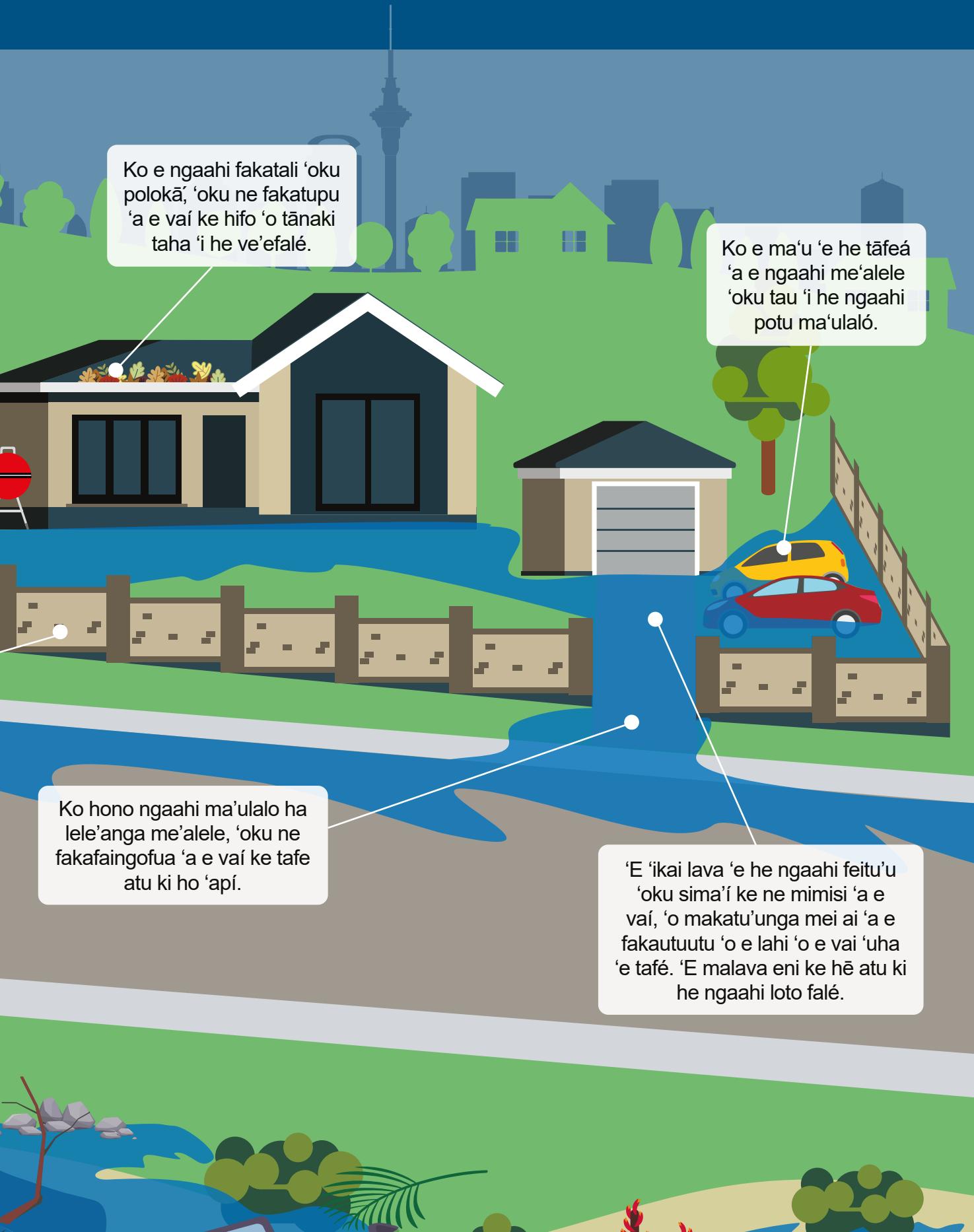

Ko e ngaaahi langa mo e veve ‘oku nau poloka ‘a e tafe‘anga fakanatula ‘o e vai ‘uhá ‘i he funga fonuá.

Ko e ngaahi ngāue fakalelei ki he ngoué mo tu'a, ‘oku ne fakatafe hangatonu ‘a e vaí ki ho falé.

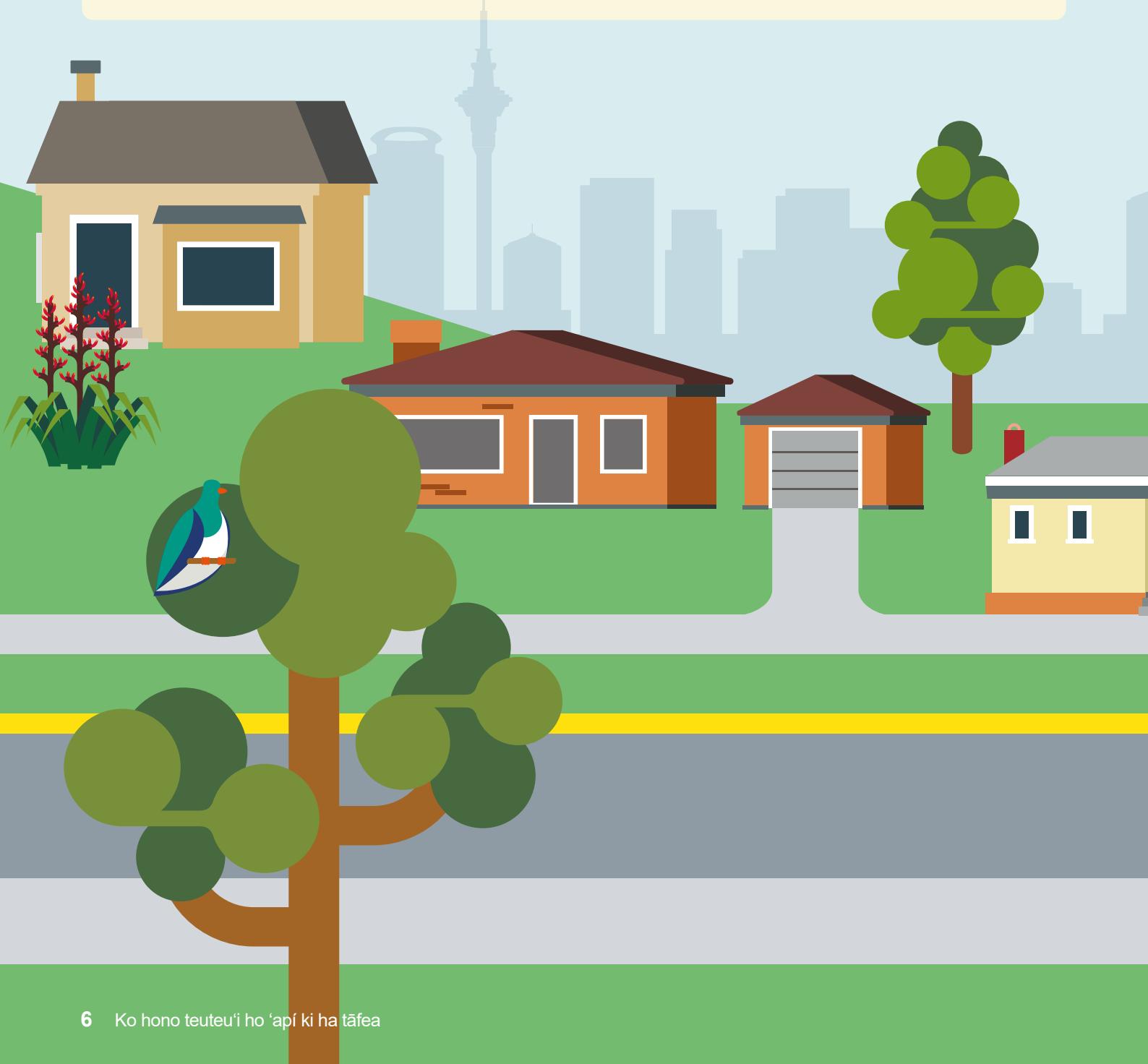
Ko e ngaahi ‘ā vahevahe ‘oku mālohi mo fefeká, ‘oku ne fakatupu ‘a e vaí ke tānaki taha pea tafe atu ki he ngaahi loto falé.

hoko ‘i api makatu’unga ‘i he

'Oku ke nofo totongi 'i he 'api 'oku ke 'i aí ?

Neongo 'oku angamaheni 'aki hono tokanga'i 'e he tokotaha 'o'ona 'o e 'apí 'a e ngaahi me'a fekau'aki mo ha langa pea mo hono tokanga'i 'o ha konga 'api lahi ange (toe sio ki ho'o tohi aleapau nofo totongí pe ko ho'o pepa lisí ki he fakaikiikí), 'oku totonu ke ke tokanga ki he feitu'u 'oku ke tauhi ki ai ho'o koloá, pea ke tauhi lelei'i mo e 'apí foki, ke fakasi'isi'i ha fakatamaki e hoko ha taimi tāfea pe ko ha fa'ahinga maumau.

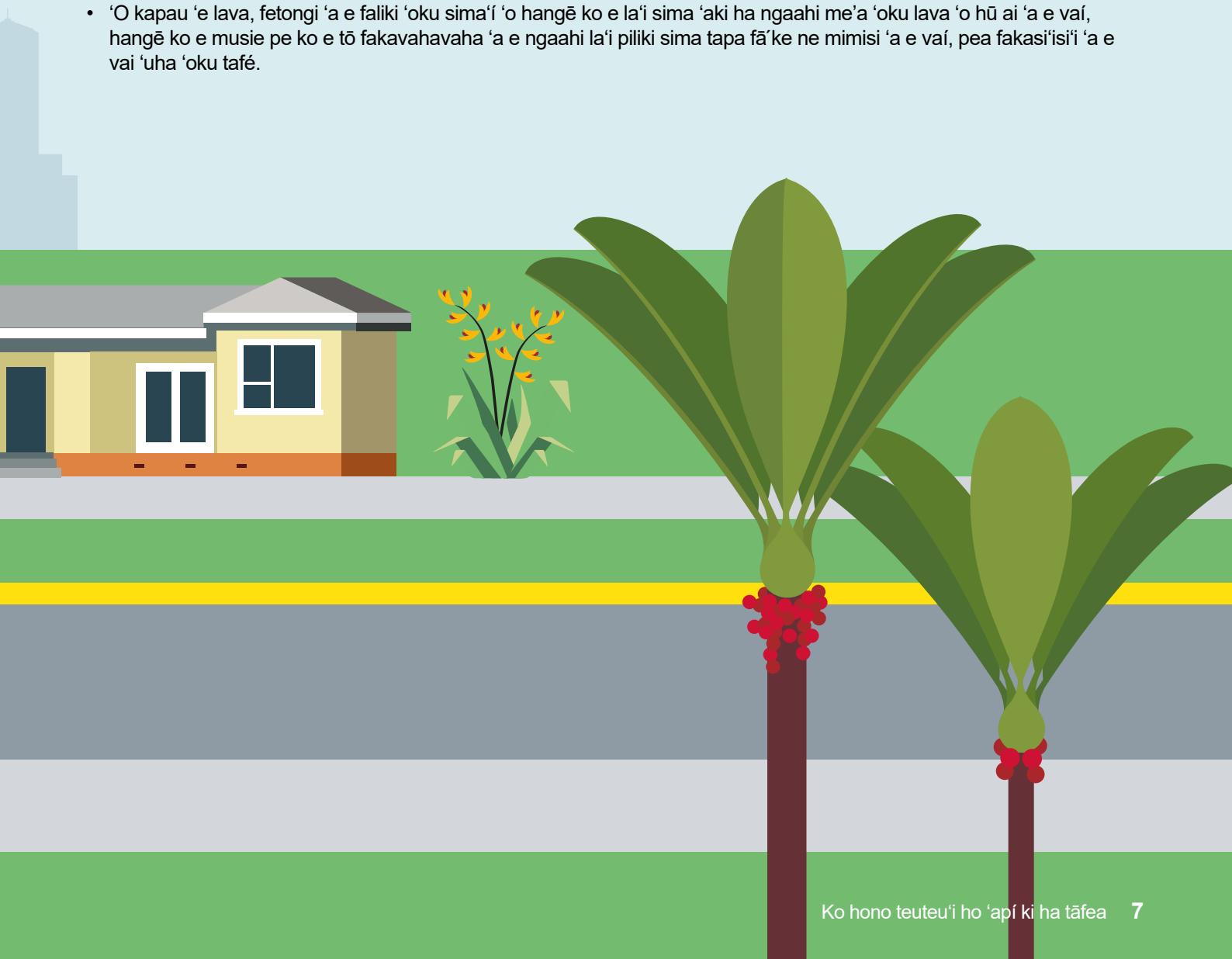
Ko e ngaahi fakalelei atu ki he kaha'ú, ke fakasi'isi'i ha uesia 'e hoko 'i ha to e tāfea

'O kapau 'oku 'i ai ha tafenga vai 'uha fakanatula 'oku tafe atu 'i ho kelekelé, kuo pau ke lava 'a e vai ko ení 'o tafe fakanatula pē ki loto pea mo tafe ki tu'a. Ka neongo ia, 'oku 'i ai 'a e ngaahi fakalelei te ke lava ke fai ke fakasi'isi'i ha uesia 'e hoko 'i ha taimi tāfea.

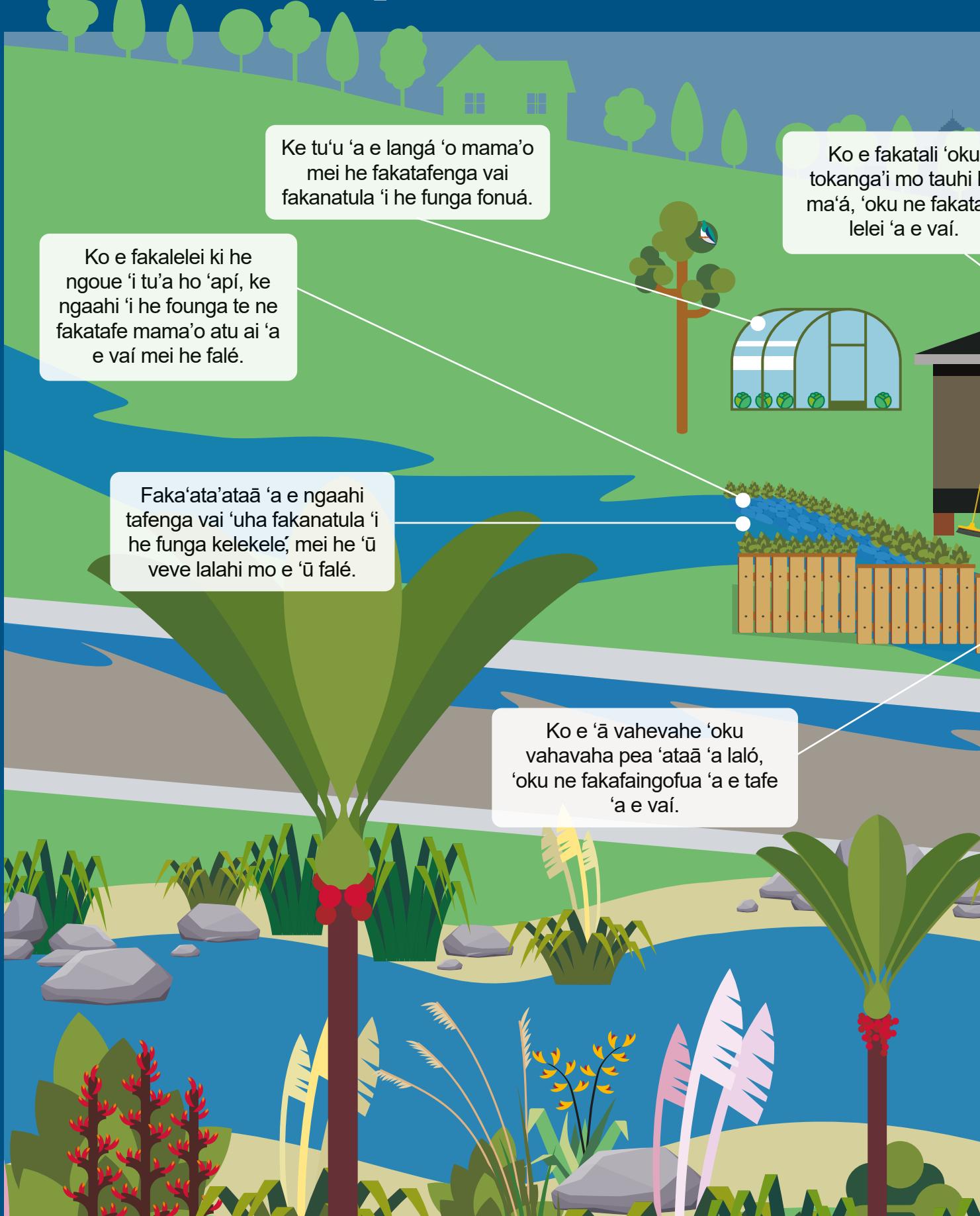
- Kapau 'oku ma'uhalo ho lele'anga me'alelé mei he mā'olunga 'o e hala pule'angá, pea 'oku 'ikai tu'u 'i ha tafenga vai fakanatula, fakapapau'i 'oku mā'olunga lelei pe sima'i ha ki'i tafungofunga ki he hala lahí ke ne ta'ofi 'a e vaí'ke tafe pē he loto halá, ka e 'oua 'e tafe atu ki ho 'apí.
- 'I he taimi 'oku ke fakalelei'i ai 'a ho'o ngoue 'i tu'a, fakapapau'i 'oku ke fakafuo 'a e kelekelé ke ne 'ave 'a e vaí ke mama'o mei ho falé.
- Ko e tu'unga lelei taha, 'o kapau 'e mā'olunga ange 'a e faliki ho falé 'i he kekekele 'oku takatakai ki aí, pea 'oku tonu ke 'i ai ha sitepu (pe ko ha halanga saliote poliō) ki he hū'anga ki ho falé.
- Ngaahi pe fetongi 'a e maumau 'oku hoko ki he fakatalí pe ko e paipa fakatafenga vai mei he fakatalí, ke ta'ofi ha fakatahataha 'a e vaí 'i ho mata falé.
- Langa 'a e 'ā vahevahé mo e ngaahi falé ke mama'o mei he ngaahi tafenga vai fakanatulá, pea fakapapau'i 'oku 'i ai 'a e vaha'a mei he kelekelé ki he kamata'anga 'o e 'ā mei lalo, ke lava 'a e vai 'o tafe lelei.
- 'O kapau 'e lava, fetongi 'a e faliki 'oku sima'i 'o hangē ko e la'i sima 'aki ha ngaahi me'a 'oku lava 'o hū ai 'a e vaí, hangē ko e musie pe ko e tō fakavahavaha 'a e ngaahi la'i piliki sima tapa fā'ke ne mimisi 'a e vaí, pea fakasi'isi'i 'a e vai 'uha 'oku tafé.

'Oku kau atu ha maumau tāfea ki ho'o totongi malu'i falé?

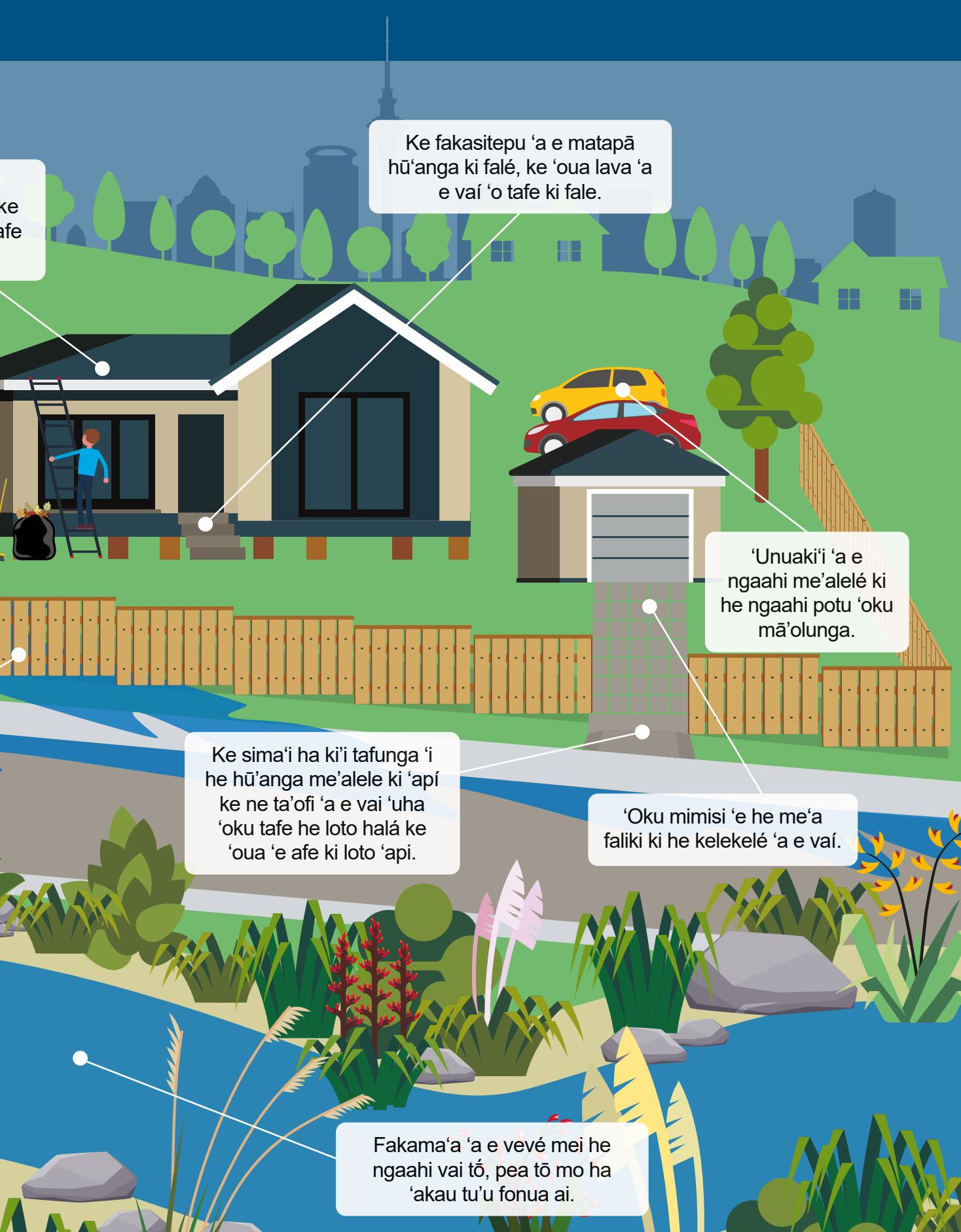
Kapau 'e faingofua kiate koe, vakai'i pe 'e lava ke toe fakalahi hake 'a e pa'anga malu'i ki ha maumau mei ha tāfea, 'i ho'o malu'i falé.

Ngaahi fakalelei fekau'aki mo tafe 'i ho 'apí

e ngaahi vai ‘uha ‘oku

‘Oku ‘i ai ‘a e vai tafe ‘oku lele ‘i loto pe ofi ki hoku kelekelé

Ko e lahi taha ‘o e ngaahi vai ‘oku tafe ‘i ha kelekele ‘o ha taha pe ‘oku tu’u ‘o ofi ki ai, ko e ngaahi vai tafe fakafo‘i tuitui pē ia. Ko hono tokanga‘i mo toutou fakasio ‘oku tafe lelei ‘a e ‘alunga ‘o e vaí, ko e fatongia ia e tokotaha ‘o‘ona ‘o e ‘apí.

‘I he lolotonga ‘o ha ‘uha lō vai, ‘e malava ke fu’u lahi ‘a e vai ‘uha kuo tō pea fonu pitopito ‘a e vaitafé, pea hake ki tu‘a.

Ke fakasi‘isi‘i ha maumau ‘e hoko ki ho ‘apí, ko e ngaahi ‘api tu’u ofi ki ha vaitafe, ‘oku totonu ke nau:

- tauhi ke ma‘a ‘a e vaitafé mei he veve lalahí, ngaahi fu’u ‘akau holó, veve pea mo e ngaahi ‘akau ‘oku tupu felea ‘i he vaí, ka e lava ‘a e vaí ke tafe taua‘tāina.
- Tō ‘i he tafatafa‘aki ‘o e vaí, ha ‘ū ‘akau fakalotofonua ‘oku fō iiki hono va‘á, pea ‘e ngangana hono laú ‘o tākoto ‘i ha taimi tāfeá. Ko e ‘uhinga eni, ke ne ta‘ofi ‘a e holofa ‘a e kelekele mei he tafatafa‘aki vaí, pea ma‘u ha nofo‘anga ai ha ngaahi me‘a mo‘ui kai vao.

‘Oku fa‘a tafe atu ‘i he ngaahi loto ‘api kehekehe ‘a e vaitafé, ‘a ia ko e fakakaukau faka‘ofo‘ofa ke ke fengāue‘aki mo ho kaungā‘apí, ‘i hono tauhi ‘a e vaitafé ko e ‘uhí ko e malu‘i ai pē ia ‘o e tokotaha kotoa mei ha hoko ha tāfea. Talanoa ki ho ngaahi kaungā‘apí pe ko e ngaahi kulupu ngāue mo e ‘ātakai, fekau‘aki mo e ngāue fakataha mo e kau mēmipa ‘o e koló, ki ha ngaahi fakalelei ‘e fai ki he vaitafé.

‘Oku ou fiema‘u nai ha ngofua ka e toki fai ha ngāue ‘i hoku ‘apí?

Ko e fa‘ahinga ngāue langa pē, ‘o hangē ko e tanu fakalahi ki ‘olunga ‘a e kelekelé, toe fakalahi hono la‘isima‘i ha konga kuo ‘osi la‘isima, pe ko hono fakahū‘u fo‘ou ‘a e tafenga vai ‘uha ‘oku tafe fakanatula ‘i he funga kelekelé, ‘e mahalo pē ‘e fiema‘u ha ngofua ki ai mei he Kosiliō.

Ko e ngaahi ngāue angamaheni eni ‘oku fiema‘u ki ai ‘a e ngofua langa mo e ngofua ki he ngaahi ngāue ki tu‘á :

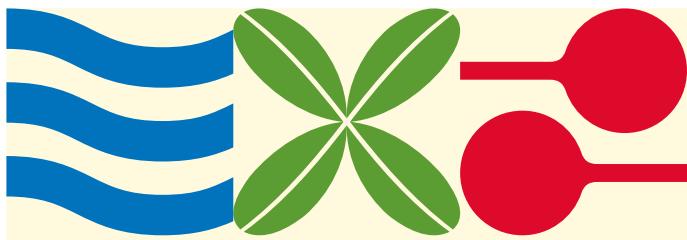
- Ngaue langa mo e langa ha ngaahi me‘a ‘oku tu’u (hangē ko e ‘ā vahevahe) ‘i ha konga kelekele ‘oku tāfea ma‘u pē
- Ko hono to e fakatafe fo‘ou, pe liliu kehe, pe poloka‘i ‘a e fakatafenga vai ‘uha fakanatula ‘i he funga kelekelé.
- Ngaahi ngāue ki he kelekele ‘i ha vaitafe (pe ha feitu‘u he tafa‘aki ‘o e vaitafé).
- Ko hono ta‘aki ‘o e ‘akau ‘oku mo‘ui ‘i he vaí, ‘a ē ‘oku ‘i loto he mita ‘e 10 mei he vaitafé, ‘a ia ko e ‘akau ko ení ko e ngaahi ‘akau fakafonua pē ‘ikai, pea ‘oku ‘ikai ke hiki ‘i he lisi Palani Fakavahefonua ki hono Tokanga‘i ‘o e ngaahi ‘Inisēkite Fakakiná.
- Ko e fakafo‘ou pe fetongi ‘o ha ngaahi langa ‘oku tu’u (kau ai ‘a e ngaahi ‘ā vahevahe), ‘i loto (pe tu‘u tafa‘aki) ki ha vaitafe.

Ko e ngaahi fakamatala fekau‘aki mo e ngaahi kole ngofua, kau ki ai ‘a e taimi ‘oku fiema‘u ‘oku ke fiema‘u ai hao ngofua pea mo e founa ‘o e tohi kolé, ‘e ma‘u ia ‘i he **aucklandcouncil.govt.nz**. ‘Uluaki faka‘eke kihe kosiliō pe ko ha taha ngāue langa fakapofesinale, ki ha fale‘i pau fekau‘aki mo e ngaahi fiema‘u ki ha tohi kole ngofua ki ho ‘apí.

Fakakaukau pe ‘e fēfē ho kaungā‘api

Ko e taimi te ke fai ai ha liliu ki ho ‘apí, fakakaukau pe fēfē ho kaunga‘api,
ko e ‘uhí ke ke ta‘ofi ha hoko ha tāfea ‘i ha to e feitu‘u kehe.

‘Oku tapui fakalao ke ke fakatafe fo‘ou ‘a e ‘alunga fakanatula ‘o e vai ‘uha ‘oku tafe ‘i ho ‘apí, ki he kelekele ho kaungā‘api. ‘Oku pau ke tukuange ‘a e vaí ke tafe ‘i hono ‘alunga fakanatulá, pea toki taki taha tokanga‘i ai pē he taha ‘o‘ona ‘a e ‘apí ha me‘a ‘e toki hoko.

Vakai'i pe 'oku tu'u faingofua ke kau ho 'apí hono uesia 'i ha tāfea 'e hoko

Ngaue'aki 'a e mape 'oku ui ko e **Auckland Flood Viewer** ke sio ki he tu'u ho 'apí, pe 'oku tu'u lavea ngofua 'i ha taimi tāfea.

Ko e ki'i app eni ke ngāue'aki 'e ha taha pē, pea 'oku ta'etotongi. 'Oku faingofua hono ngāue'aki 'i ha telefoni to'oto'o fakaeonopooni, tablet (komipiuta to'oto'o) pe komipiuta. 'I he ki'i mapé ni, te ke sio ai ki he ngaahi feitu'u 'e tāfea he taimi tāfea kotoa pē, ngaahi fakatafenga vai 'oha fakanatula 'i he funga fonuá, ngaahi feitu'u 'e malava ke tāfea, pea mo e ngaahi feitu'u matātahi 'oku ma'ulalo pea 'oku lava ke tāfea ha taimi 'oha lōvai. 'Oku 'i ai foki mo e ngaahi fakamatala fakaikiiki, ngaahi fale'i mo e ngaahi vitiō ke tokoni ke ke malu mo ho ki'i familí, pea mo ho 'apí foki.

Ko e ngaahi fakamatala 'oku 'asi 'i he ki'i mape Flood Viewer ki he ngaahi feitu'u tāfeá, 'oku tauhi ia 'e he pule'angá, pea 'oku 'atā ke ke kole hano tatau 'i he lipooti LIM (Land Information Memorandum). Ko e ngaahi liliu 'o fakatatau ki he polokalama 'oku fo'u mei ai 'a e mapé ni, 'oku fakafo'ou ma'u pē. Ko ia 'oku mau poupou atu ke ke toutou vakai'i ma'u pē 'a e ki'i mapé ni, ke sio pe 'oku ai ha liliu fo'ou ki he ngaahi fakamatala 'i ai fekau'aki mo ho 'apí.

Vakai ki he aucklandcouncil.govt.nz/floodviewer

